

MAKTABGACHA TA'LIM SAMARADORLIGINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Mohida Akbaraliyevna Kuchbayeva

Toshkent viloyati Angren pedagogika kolleji psixologi

ANNOTATSIYA

Maqolada maktabgacha yosh davrida bolaga xos psixologik xususiyatlar, uning rivojlanish omillari, kattalarning bu borada e'tibor qilishlari zarur bo'lgan jihatlari bayon etilgan. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim tizimidagi islohotlar, ular orqali amalga oshirilayotgan ishlar, psixologik xizmat ko'rsatishning turlari hamda maqsad, vazifalari yoritib berilgan. O'zbekiston Respublikasida ta'limning birinchi bosqichi hisoblanmish, maktabgacha ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan bo'lib kelmoqda. Shu bilan birga, mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, turli shakldagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini barpo etish, ularni yuqori malakali, zamonaviy fikrlaydigan tarbiyachilar va mutaxassislar bilan ta'minlash, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlari amalga oshirilmoqda.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, bola, tarbiyachi, ota-ona, xulq-atvor, xarakter, xotira, rivojlanish, omillar, sharoit, muhit, ta'lim, tarbiya.

ABSTRACT

Through upbringing in the family, worldview, norms of behavior and many qualities are instilled. For this reason, it is not for nothing said in our people that "the bird does what it sees in its nest." Family education is the process of raising children in the family by parents, grandparents, in general, older relatives, and according to the long-standing Turkic udum, the educational influence of grandparents on a child was stronger than on parents.

Keywords: Preschool education, child, educator, parent, behavior, character, memory, development, factors, circumstances, environment, education, upbringing.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik xizmatni yo'lga qo'yish va bu sohani yanada rivojlantirish uchun ko'pgina imkoniyatlar yaratildi. Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatni rivojlantirishdan ko'zlangan asosiy maqsad bolaning aqliy va ruhiy salomatligini ta'minlashdir. Bolalar bog'chasiidagi psixolog – bu aqliy rivojlanishning umumiy qonunlarini va

ushbu rivojlanishning yosh xususiyatlarini hamda uning individual variantlarini tushunadigan, bolani yaxshi biladigan va chuqur tushunadigan shaxs.

Farzandlarimizning yuksak intellektual salohiyatli, yetuk va barkamol shaxs bo'lib ulg'ayishi maktabgacha ta'lim muassasasida olib boriladigan ta'lim-tarbiya jarayoniga bog'lik. Ma'lumki, maktabgacha ta'limning samaradorligini tavsiflovchi eng asosiy ko'rsatkich 2 yoshdan 6-7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish hisoblanadi. Maktabga maxsus tayyorlangan bolada dadillik, ishonch, faollik, o'z tengdoshlari orasida o'zini erkin tutish kuzatilsa, maktab ta'limiga tayyorlanmagan bolada esa zo'riqish, uyalish, hadiksirash, o'ziga nisbatan ishonchsizlik kabi bir qator salbiy hislatlar namoyon bo'ladi va bu o'z navbatida, uning ta'lim samarasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, albatta. Ta'lim olish motivatsiyasi, ilk o'quv ko'nikmalari shakllanmagan, psixik jarayonlari rivojlanmagan bola o'zlashtirishda orqada qoladi, o'qishga nisbatan qiziqishi so'nib boradi va yakkalanib qoladi. Bola tarbiyasi psixologik jihatdan mas'uliyatli va nozik masala bo'lib, bu vazifani bajarishga biz kattalar e'tiborimizni jiddiy qaratishimiz lozim. «Bir yoshdan olti yoshgacha bo'lgan bolalarni voyaga etkazishga alohida yondashuv bo'lishi lozim... Fanda ilmiy asoslangan shunday tushuncha borki, inson butun umri davomida oladigan axborot hajmini yuz foiz deb hisoblasak, olti-etti yoshgacha olgan informatsiyasi uning ellik foizidan ko'prog'ini tashkil qilar ekan. Shu haqiqatni har bir oilaga, har bir ota-onaga tushuntirib bera olsak, juda katta ishni amalga oshirgan bo'lamiz.

Maktabgacha yoshi - bu bolaning atrofida dunyoni faol o'rganadigan davr. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining psixologik rivojlanish xususiyatlariga ega. Yurish boshlaganida, bola juda ko'p kashfiyotlar qiladi, xonada, ko'chada, bolalar bog'chasida joylashgan narsalar bilan tanishadi. Turli narsalarni yig'ish, ularni o'rganish, mavzudan kelib chiqqan tovushlarni tinglash, bu ob'ektning qaysi fazilatlarini va xususiyatlarini borligini biladi 5-6 yoshligida bola, shimgich kabi, barcha ma'lumotlarni so'radi. Olimlar ushbu yoshlik davrida bolaning bu ma'lumotni esga olishini, bundan keyin u hayotda hech qachon eslamasligini isbotladi. Bola ufqlarini kengaytira oladigan har qanday narsaga qiziqish uyg'otadigan davrdir va bu uning atrofidagi dunyoni qo'llab-quvvatlaydi. Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi yoshlar xotirjamlik hissi bilan ajralib turadi. Ularning kichik sabablarga ko'ra ziddiyatlari va kuchli affektiv epizootiyalari yo'q. Biroq, bu bolaning hissiy hayotining to'yinganligi pasayadi degani emas. Axir, preschooler kuni juda ko'p his-tuyg'ularga to'lib ketadi, shuning uchun kechqurun bola charchagan va to'liq charchash uchun keladi. Bu davrda hissiy jarayonlarning tuzilishi ham o'zgaradi. Ilgari motorli va vegetativ reaksiyalar maktabgacha yoshdagi bolalarda saqlanib qolgan emotsional jarayonlarga kiritilgan, ammo hissiyotlarning tashqi ifodasi yanada

cheklangan shaklga ega bo'ladi. Maktab o'quvchilari nafaqat bugungi kunda qilayotgan ishidan, balki kelajakda nima qilishidan ham xafa bo'lib, xursand bo'lishadi. Presedrga tegishli bo'lgan har bir narsa - rasm, o'yin, qolib tuzish, onaga yordam berish, uy ishlarini bajarish - yorqin hissiy rangga ega bo'lishi kerak, aks holda narsalar tezda yiqilay yoki umuman bo'lmaydi. Chunki bu yoshdagi bola unga qiziq bo'lmagan ishni bajarolmaydi.

Bolaning jismoniy va psixologik rivojlanishiga maktabgacha ta'lim davrining ta'siri va roli muhimdir. Inson o'z hayoti mobaynida turli davrlarni boshidan kechiradi, lekin bolalik davri uning shaxs sifatida shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Buyuk adib L.N.Tolstoy tomonidan aytilgan ushbu ibratli so'zlarni keltiramiz: «Men bilan 5 yoshli bola orasidagi farq bir qadam, 5 yoshli bola bilan yangi tug'ilgan bola o'rtasidagi farq dunyochadir, cheksizdir». Bu aytilgan hikmatli so'zlarni aql bilan tahlil qilib ko'rsak, balki yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan hatolardan bolamizni va keyinchalik o'zimizni ham asrab qolamiz. Oilada tarbiya orqali dunyoqarash, xulk-atvor me'yorlari va ko'plab sifatlar singdiriladi. Shu sababdan xalqimizda «Qush uyasida ko'rganini qiladi», deb bejizga aytilmaydi. Oila tarbiyasi - oilada ota-onalar, bobo va buvilar, umuman, katta yoshli qarindoshlar tomonidan bolalarni tarbiyalash jarayoni bo'lib, azaliy turkiy udumga ko'ra, bolaga ota-onalarga qaraganda bobo-buvining tarbiyaviy ta'siri kuchli bo'lgan. Xitoy xalq maqolida: «Biz bir yilga re-jalashtirganimizda, don sochamiz, o'n yilga re-jalashtirganimizda, daraxt ekamiz, agar butun umrga re-jalashtirsak, kishilarni o'qitamiz va tarbiyalaymiz», deyilgan.

Xulosa

Hozirgi davrda ta'lim - tarbiya samaradorligiga erishish uchun maktabgacha ta'limga e'tibor qaratish hayotiy zaruratga aylangan ekan, bola shaxsini rivojlantirishning qulay va ta'sirchan usullarini izlash, topish, qo'llash va ommalashtirish eng muhim masala hisoblanadi. Insoniyatning barcha taraqqiyot davrlarida bolani maktabgacha yosh davriga e'tibor berilar ekan, hayotiy va ilmiy kuzatishlar natijasi sifatida ushbu tavsiyalarni berishni ma'qul deb bildik:

- agar bolani doimo tanqid qilinsa, u nafratlanishga o'rganadi;
- agar bola taxlika asosida yashasa, u urishqoqlikka o'rganadi; - agar bolani masharalab turilsa, u pisman, odamovi bo'lib qoladi;
- agar bolaga doimo minnat qilinsa, u doimo o'zini aybdordek his etib yashashga o'rganadi;
- agar bola to'g'rilikda o'ssa, u adolatli bo'lishni o'rganadi;
- agar bola xotirjam yashasa, u kishilarga ishonishga o'rganadi;
- agar bola g'iybatlashuv muhitida katta bo'lsa, u chaqimchilikka o'rganadi;
- agar bolaga tan jazosi berilaversa, u surbet, qaysar, o'jar bo'lib qoladi;
- agar bola o'zaro chidam-qanoat muhitida o'ssa, u boshqalarni tushunishga o'rganadi;

- agar bolaning yaxshi harakatlari quvvatlab turilsa, u o'ziga ishonch hosil qilib yashashni o'rganadi.

Adabiyotlar

1. Rasulova Z.A. Farzand tarbiyasiga oid psixologik maslahatlar. - T., 2014. -106-b.
2. Xaydarov B. Insonnoma: esselar. - T.: «Vektor-Press» nashriyoti, 2011. -29-b.
3. Foziev E.F. Umumiy psixologiya. - T.: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati», 2010. - 544-b.
4. 4.ISSN (online): 2181-2454 Volume 2 | Issue 11 |November, 2022 | SJIF: 5,965 | UIF: 7,6 | ISRA: JIF 1,947 | Google Scholar |
5. www.Edu.uz.
6. www.ta'lim.uz
7. www.Uzbeknews.com
8. www.world.com www.ziyonet.uz